

**CENTRALNE MUZEUM JEŃCÓW WOJENNYCH
W ŁAMBINOWICACH-OPOLU**

ŁAMBINOWICKI ROCZNIK MUZEALNY

**JEŃCY WOJENNI
W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ**

36

OPOLE 2013

Od Redakcji

36 tom „Łambinowickiego Rocznika Muzealnego” zdecydowaliśmy się uczynić wydaniem specjalnym. Skłoniła nas do tego 100 rocznica wybuchu I wojny światowej, mijająca w roku 2014, w którym periodyk ukazuje się drukiem, i chęć przypomnienia losów jeńców w czasie pierwszego światowego konfliktu zbrojnego, poprzedzającego ten, jakiemu rocznik programowo jest poświęcony, czyli II wojnie światowej. Tom otwierają rozważania prof. Marcina Kuli nad istotą obchodów rocznic historycznych. Następnie dwie austriackie badaczki dr Verena Moritz i dr Julia Walleczek-Fritz przedstawiają swoje pierwsze ustalenia, dokonane w ramach zakrojonego na dużą skalę nowatorskiego projektu naukowego, dotyczącego traktowania żołnierzy państw ententy, przetrzymywanych w niewoli na terenie Austro-Węgier. Dalej, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Maciej Krotofil, analizuje problem tworzenia oddziałów wojskowych z ukraińskich jeńców na terytorium państw centralnych w 1914 r. oraz dawnej Rosji pod koniec Wielkiej Wojny. Jego uczelniany kolega, prof. Aleksander Smoliński w kolejnym artykule, przyglądając się bardzo uważnie stratom armii rosyjskiej, poniesionym do 1917 r., omawia bardzo istotny dla niej problem dezercji, także jako powodu dużej liczby jeńców z rosyjskich oddziałów w niewoli państw centralnych. Lokalnym akcentem jenieckiej problematyki w 36 tomie „Łambinowickiego Rocznika Muzealnego” jest tekst dr. Piotra Stanka na temat niemieckiego, oficerskiego obozu Neisse na Śląsku Opolskim, w którym był przetrzymywany m.in. późniejszy prezydent Francji, Charles de Gaulle. Dział „Artykuły i Materiały” zamyka tekst dr Joanny Lusek o wojnie i jeniectwie z perspektywy jednostki – malarza Ludwiga Meidnera, powołanego w 1916 r. do niemieckiego wojska. Natomiast w części rocznika, poświęconej prezentacji źródeł, dr Violetta Rezler-Wasielewska przybliży zawartość czasopisma „Jeniec Polak”, wydawanego w latach 1917–1919 w obozie dla Polaków z niemieckiej i austro-węgierskiej armii w Le Puy we Francji, które znajduje się w zbiorach Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu. Zachęcamy do lektury.

FROM THE EDITORS

We have decided to make the 36th volume of “Łambinowicki Rocznik Muzealny” (“Łambinowice Museum Yearbook”) a special edition: the hundredth anniversary of the outbreak of the First World War, which falls on the year 2014, has inspired us to do so, the present yearbook being published in the same year. Another incentive was our wish to recall the fate of Prisoners-of-War during the first global armed conflict, as preceding that which the periodical is devoted to by its programme, that is the Second World War. Thus, the volume opens with considerations by Professor Marcin Kula on the essence of celebrating anniversaries, in particular – historical ones. Then, two Austrian research workers, Dr Verena Moritz and Dr Julia Walleczek-Fritz, present their first establishments made within a widespread innovatory scientific project dealing with treatment of soldiers of the Entente who remained in captivity on the territory of Austria-Hungary. Next, Maciej Krotofil, a professor of Mikołaj Kopernik University in Toruń, analyzes the problem of forming military detachments from Ukrainian POWs on the territory of the Central States in 1914, as well as in the former Russia, towards the end of the Great War. His colleague of the same University, Professor Aleksander Smoliński, in another article, takes a very close look at the losses the Russian Army suffered until 1917 and discusses the problem of desertion, also as a significant cause behind a large number of POWs from the Russian detachments staying in the captivity of the Central States. A local accent of the problem area relating to POWs in the 36th volume is offered in the article by Piotr Stanek concerning the German-run camps designed for officers and based in Neisse in Opole Silesia. It is in this camp where the future President of France, Charles de Gaulle, among others, was interned. The section “Articles and materials” is closed with the paper by Joanna Lusek dealing with the War and the Prisoner’s-of-War condition seen from the perspective of an individual – a painter, Ludwig Meidner, who was enlisted into the German Army in 1916. In the part of the *Yearbook* devoted to presentation of sources, Dr Violetta Rezler-Wasielewska brings closer the content of the magazine “Jeniec Polak” (“The Prisoner-of-War, a Pole”) edited in the years 1917-1919 in the camp designed for the Polish from the German and Austria-Hungarian Armies, which was located in Le Puy, France. The presentation has been based on the issues of the magazine remaining in the collection of the Central Museum of Prisoners-of-War in Łambinowice-Opole. We would like to kindly invite everybody interested to read the material contained in the present volume.

VON DER REDAKTION

Bei diesem 36. Jahrbuch „Łambinowicki Rocznik Muzealny“ („Das Łambinowicer Museums-Jahrbuch“) haben wir uns für eine Sonderausgabe entschieden. Veranlasst hat uns dazu der aktuelle 100. Jahrestag des Ausbruchs des Ersten Weltkriegs. Unser Wunsch war es, im Erscheinungsjahr 2014 des Periodikums an Kriegsgefangenen-

schicksale während des ersten weltweiten Waffenkonflikts zu erinnern, der demjenigen vorausging, dem das Jahrbuch programmatisch gewidmet ist – dem Zweiten Weltkrieg. Den Band eröffnen Überlegungen von Prof. Marcin Kula zum Wesenskern des Gedenkens an – insbesondere historische – Jahrestage. Anschließend legen die beiden österreichischen Forscherinnen Dr. Verena Moritz und Dr. Julia Walleczek-Fritz ihre ersten Feststellungen im Rahmen eines groß angelegten innovativen Forschungsprojekts zur Behandlung von Entente-Soldaten in deren Kriegsgefangenschaft in Österreich-Ungarn dar. Weiter untersucht Maciej Krotofil, Professor an der Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń, das Thema Truppenbildung aus ukrainischen Kriegsgefangenen im Gebiet der Zentralstaaten im Jahr 1914 und im einstigen Russland gegen Ende des Großen Krieges. Sein Universitätskollege Prof. Aleksander Smoliński erörtert in einem nachfolgenden Beitrag unter sehr aufmerksamer Betrachtung der Verluste der russischen Armee bis 1917 das für diese einschneidende Problem der Fahnenflucht, dies auch wegen der vielen russischen Truppenangehörigen in Kriegsgefangenschaft der Zentralstaaten. Ein lokaler Akzent der Kriegsgefangenenproblematik im 36. Band des „Łambinowicki Rocznik Muzealny“ ist der Text von Dr. Piotr Stanek über das deutsche Offizierslager Neiße in Ostoberschlesien, wo u.a. der spätere französische Staatspräsident Charles de Gaulle gefangen gehalten wurde. Den Teil „Aufsätze und Materialien“ schließt der Beitrag von Dr. Joanna Lusek über Krieg und Kriegsgefangenschaft aus der Perspektive eines Einzelnen – des Malers Ludwig Meidner, der 1916 ins deutsche Heer berufen wurde. Und im Jahrbuchteil mit der Quellendarstellung bringt Dr. Violetta Rezler-Wasielewska die Zeitschrift „Jeniec Polak“ nahe, die von 1917 bis 1919 in Frankreich für polnische Angehörige der deutschen und österreichisch-ungarischen Armee herausgegeben wurde. Die Zeitschrift findet sich in den Sammlungen des Zentralen Kriegsgefangenenmuseums Łambinowice-Opole. Wir laden Sie herzlich zur Lektüre ein.

SPIS TREŚCI
TABLE OF CONTENTS
INHALTSVERZEICHNIS

Od Redakcji [From the Editors / Von der Redaktion]	5
---	----------

ARTYKUŁY I MATERIAŁY
ARTICLES AND MATERIALS
BEITRÄGE UND MATERIALIEN

Marcin Kula , Dlaczego obchodzimy rocznice?	11
Why do we celebrate anniversaries? (Summary)	24
Weshalb wir Jahrestage begehen? (Zusammenfassung)	24
Verena Moritz, Julia Walleczek-Fritz , Jeńcy wojenni w Austro-Węgrzech 1914–1918	27
The prisoners-of-war in Austria-Hungary 1914–1918 (Summary)	45
Kriegsgefangene in Österreich–Ungarn 1914–1918 (Zusammenfassung)	45
Maciej Krotofil , Jeńcy – Ukraińcy podczas I wojny światowej i zorganizowane z nich formacje wojskowe	47
The prisoners-of-war – Ukrainians during the First World War and the military units formed from them (Summary)	61
Ukrainische Kriegsgefangene im Ersten Weltkrieg und die aus ihnen formierten Militärverbände (Zusammenfassung)	62
Aleksander Smoliński , Dezerterzy czy jeńcy? przyczynek do dyskusji o stratach osobowych armii rosyjskiej podczas I wojny światowej	63
Deserters or prisoners-of-war? A contribution to the discussion on losses in the personnel of the Russian Army during the First World War (Summary) ..	94
Deserteure oder Gefangene? Zur Debatte um Personenverluste der russischen Armee im Ersten Weltkrieg (Zusammenfassung)	95
Piotr Stanek , Obóz jeniecki Neisse (Nysa) w latach 1914–1918	97
The prisoner-of-war camp Neisse (Nysa) in the years 1914–1918 (Summary)	108
Gefangenenlager Neisse (Nysa) in den Jahren 1914–1918 (Zusammenfassung)	109
Joanna Lusek , I wojna światowa według Ludwiga Meidnera	111
First World War according to Ludwig Meidner (Summary)	129
Der Erste Weltkrieg nach Ludwig Meidner (Zusammenfassung)	129

ARCHIWUM
ARCHIVES
ARCHIVMATERIAL

Violetta Rezler-Wasielewska , <i>Gazeta obozowa „Jeniec Polak” jako źródło informacji o życiu Polaków w obozach jenieckich (1917–1919)</i>	133
The camp paper “Jeniec Polak” as a source of information on the life of Poles in prisoner-of-war camps (1917–1919) (Summary)	150
Lagerzeitung „Jeniec Polak“ als Informationsquelle über das Leben von Polen in Gefangenenlagern (1917–1919) (Zusammenfassung)	151

RECENZJE I OMÓWIENIA
REVIEWS AND DISCUSSIONS
REZENSIONEN UND BESPRECHUNGEN

Sławomir Giziński, Andrzej Szutowicz, <i>Oflag II B Arnswalde. Jenieckie losy [Oflag II B Arnswalde. Prisoners-of-war Vicissitudes/Oflag II B Arnswalde. Gefangenschicksale]</i> . Wydawnictwo: Nortom, Wrocław 2013, 188 s. + il. (Jolanta Aniszewska)	155
Bettina Greiner, <i>Verdrängter Terror. Geschichte und Wahrnehmung sowjetischer Speziallager in Deutschland [Dzieje i percepcja radzieckich obozów specjalnych w Niemczech / Renouncing Terror. The History and Perception of the Special Soviet Camps in Germany]</i> . Wydawnictwo: Hamburger Edition für Sozialforschung, Hamburg 2010, 510 s. (Renata Kobylarz)	161
Stanisław Jaczyński, <i>Ocaleni od zagłady. Losy oficerów polskich ocalałych z masakry katyńskiej [Saved from the Annihilation. Vicissitudes of the Polish Officers Survivors of the Katyń Massacre / Vor der Vernichtung gerettet. Schicksale polnischer Offiziere, die das Massaker von Katyn überlebten]</i> . Wydawnictwo: Bellona Spółka Akcyjna, Warszawa 2012, 375 s. (Bartosz Janczak)	167
Krystyna Piórkowska, <i>Anglojęzyczni świadkowie Katynia. Najnowsze badania [English-Speaking Witnesses of Katyń. The Latest Research / Englischsprachige Katyn-Zeugen Neueste Forschungen]</i> . Wydawnictwo: Muzeum Wojska Polskiego, Warszawa 2012, 300 s. + il. (Piotr Stanek)	173

SPRAWOZDANIA
REPORTS
BERICHTE

IX edycja sesji edukacyjnej pt. „Jeśli nie pamięć, to co? Edukacja w miejscach pamięci narodowej”, [The IXth educational session under the title „If not remembrance, then what? Education in sites of national remembrance”]	
---	--

ce” / 9. Wissenschaftstagung „Wenn nicht Gedenken, was dann? Bildung an nationalen Gedenkstätten”], Łambinowice, 23 maja 2013 r. (Anna Wiekiewicz)	179
Konferencja naukowa pt. „Obozy w dwóch reżimach. Lasowice jako przykład nazistowskiego i komunistycznego systemu obozowego na Górnym Śląsku” [Scientific conference entitled „Camps in two regimes. Lasowice as an example of the Nazi and Communist camp systems in Upper Silesia” / Wissenschaftstagung „Die Lager unter zwei Regimen. Lasowice als Beispiel für das nationalsozialistische und das kommunistische Lagersystem in Oberschlesien”], Tarnowskie Góry, 10 października 2013 r. (Joanna Lusek)	183
Konferencja naukowa „Żydzi – żołnierze Wojska Polskiego w niewoli niemieckiej 1939–1945” [Scientific conference “Jews – soldiers of the Polish Army in the German captivity 1939–1945” / Wissenschaftstagung „Jüdische Soldaten der polnischen Streitkräfte in deutscher Gefangenschaft 1939–1945”], Opole, 2 grudnia 2013 r. (Bartosz Janczak)	187
Debata naukowa pt. „II wojna światowa i jej skutki. Łambinowice – trudne obrachunki z historią” [Scientific debate under the title “The Second World War and its consequences. Łambinowice – difficult settlement of accounts with history” and opening of the permanent exhibition under the title “After the war. The Labour Camp in Łambinowice (1945–1946)” / Wissenschaftsdebatte „Der Zweite Weltkrieg und seine Folgen. Łambinowice – eine schwierige Geschichtsbewältigung“ und Eröffnung einer Dauerausstellung „Nach dem Krieg. Das Arbeitslager Łambinowice (1945–1946)“], Łambinowice, 3 grudnia 2013 r. (Małgorzata Klasicka)	191

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

OBITUARY

NACHRUF

Zygmunt Dmochowski (1931–2013) (Violetta Rezler-Wasielewska)	197
Damian Tomczyk (1942–2013) (Harry Duda)	201
Alicja Tuszyńska-Tuszyn (1923–2013) (Elżbieta Góra)	205

KALENDARIUM

CALENDAR OF EVENTS

KALENDER

Kalendarium łambinowickie (styczeń–grudzień 2013) [Łambinowice calendar of events (January–December 2013) / Das Łambinowicer Kalendarium (Januar bis Dezember 2013)] (Magdalena Kruk-Kuchcińska)	211
---	-----